

Recension

Liv Hausken:

Medieestetikk. Studier i estetisk medieanalyse

Oslo, Scandinavian Academic Press, 2009, 213 sider, ill.

ISBN 978-82-304-0033-3

Hvordan gik det til at Margreth Olins kun 26 minutter lange dokumentarfilm *Kroppen min* kunne blive en publikumssucces som selvstændig film i norske biografteater, rost til skyerne af anmelderne, men senere kritiseret for sit kvindesynd af enkelte debattører? Det er spørgsmålet den ganske produktive Liv Hausken, førsteamanuensis ved Institutt for medier og kommunikasjon i Oslo, har sat sig for at besvare i fjerde kapitel af sin nye bog.

Og det er glimrende gjort, om end måske lidt langstrakt og med lidt mange gentagelser. Liv Hausken følger udførligt hvordan Margreth Olin redegør for sit sammensatte forhold til sin krop – fra barndommens påtvungne afvisning til hun som voksen, moder og elsket når frem til accept – med de midler filmmediet stiller til rådighed for hende: fortællerstemmen og dens udsagn, billederne og deres motiver, belysningerne, klippene, lydene osv. I den forbindelse foretager Liv Hausken også en del sideblikke til andre film der bruger andre greb, for ligesom at sætte *Kroppen min* i relief.

Specielt gør hun forholdsvis meget ud af hvordan *Kroppen min* filmsprogligt henvender sig til sit (intenderede) publikum, tilsyneladende først og fremmest bestående af kvinder. Det begynder med en direkte opfordring i du-form til at slappe af ”og puste med magen”, men det slutter helt usædvanligt med en næsten lige så direkte anklage om at kvinderne nede i biografteateret såmænd nok er af samme slags som filmens skurke: en veninde af moderen, en veninde af fortælleren selv da hun var barn, en tandlægevikar; alle tre har de været med til at besværliggøre Margreth Olins forhold til sin krop.

På den baggrund kan Liv Hausken til slut kommentere den debat der opstod i forlængelse af filmen. Fx får hun gjort det klart at selve fremstillingsmåden ”bidrar ... til at det er vanskelig å kritisere filmen uten å framstå som et politisk og moralsk utskudd” (side 150).

En glimrende analyse, altså. Men ikke særligt overraskende eller ny i sin form. Alligevel skal det være en blandt de øvrige analyser i bogen som demonstrerer et nyt paradigme (mit ord, ikke Hauskens) i medieforskningen, nemlig *medieestetikken*, på grund af den særlige optagethed af mediets betydning for meddelelsen. Ikke at mediet slet og ret erklæres at *være* meddelelsen – for nu at parafrasere en teoretiker som slet ikke nævnes i bogen, altså Marshall McLuhan. Men medieestetikken insisterer på at ”Form og innhold er to sider av samme sak”, som der står side 129. Og så kan den enkelte jo selv tage stilling til hvor nyt dette er!

Men ret skal være ret. Liv Hausken pointe er ikke at nu kommer hun med noget *helt* nyt og revolutionerende. Pointen er at medieforskere, ofte med baggrund i litterære fag, har en tendens til at dyrke fx narrative analyser der skriver sig uden om selve det medie fortællingen udfolder sig i (og derfor gerne mister nogle vigtige aspekter af fortællingerne, af meningen, af ”tekstens betydningspotensial”, side 9). Den praksis skal medieestetikken være et solidt alternativ til. Jeg er enig – og mindes hvad nogle af os fra min generation gik rundt og sagde i slutningen af 1960’erne, nemlig at det mindste man kunne forlange af en filmanalyse, måtte være at man kunne se at det var en film der blev analyseret, og ikke et teaterstykke eller en roman.

På denne baggrund kan Liv Hausken uden videre præsentere medieestetikken som en tværfaglig disciplin (hvis den overhovedet er nået så langt som at blive til en disciplin, siger hun beskedent). Og dette ”innebærer blant annet at mange teoritradisjoner og annet faglig gods er arvet fra andre disipliner” (side 22). Fint nok – men så er det jo lidt ærgerligt at vi i denne bog ikke får en skitse af hvilke traditioner det måske vil være mest frugtbart at trække på, hvordan og hvor meget og under hvilke forudsætninger. I stedet spiser hun os af med en note-reference om

at ”noen af de teoretiske og analytiske udfordringer dette arvegodset skaber, diskuteres i Hausken 2000” (side 184), altså i en artikel bogens forfatter publice-rede for et årti siden i *Norsk medietidsskrift*.

Faktisk er arvegodset stort set ikke nævnt i bogen, så man aner faktisk ikke om Liv Hausken tænker på noget af det jeg straks kommer i tanke om, altså fx arven fra (nyligt afdøde) Robin Wood og filmens nykritik eller fra David Bordwell og filmens neo-formalisme. Og en anden ting der går helt ubemærket hen, er det faktum at medieæstetikken faktisk er et internationalt fænomen. Hvad der kan tænkes at findes af samtidige inspirationskilder og kolleger, hjemme eller ude, forbliver i mørket.

Men forresten: Hvorfor ”medieæstetik”? Hvorfor ”æstetik”? Her må forklaring til, for de fleste vil vel tænke at dette må være en ”disciplin” der interesserer sig for de kunstneriske eller ”skønne” træk ved de moderne mediers tilbud – og det er det ikke! Liv Hausken og andre medieæstetikere er gået tilbage til det oprindelige æstetikbegreb hos dets opfinder i midten af 1700-tallet, Alexander Gottlieb Baumgarten (der heller ikke nævnes i bogen), om at ”estetikk anses som en teori om sansemæssig erkjennelse (aisthesis) snarere enn som en filosofi om kunst” (side 8). At bedrive medieæstetik vil sige at have ”en særlig opmærksomhet omkring måten noe formidles på, og uttrykkets materielle dimensjon” (side 9).

Igen fint nok – men så er der alligevel træk i fremstillingen der får en til at tvivle på at Liv Hausken har noget særligt indblik i moderne æstetisk diskussion, hvad enten det nu drejer sig om kunstens filosofi eller om teorier om sanselig erkendelse. Så vidt jeg kan se, refererer hun alt i alt til syv forskellige bidragydere til moderne æstetisk debat; overraskende nok viser det sig at være forfatterne til syv bidrag om hverdagslivets æstetik i en og samme artikelsamling!

Men lad os så tage Liv Hausken på ordet og kigge lidt nærmere på hvordan *bogmediet* i denne omgang er brugt til at udvikle og formidle indsigter i hvad medieæstetik går ud på. Ja, ”udvikle og formidle” (med mine ord). Liv Hausken kalder ikke sin bog en indføring, selv om hun flere steder går over i en slags indførende, næsten lærebogsagtig diskurs. Men ”Hensigten er å utforske en måte å drive med estetisk forskning på. Analysene kan slik betraktes som en eksempelsamling, som et knippe konkrete framstillinger av en måte å jobbe på” (side 8).

Og bogen består netop af eksempler; analysen af *Kroppen min* er (som indledningsvis antydnet) en blandt i alt fem, fordelt i fem kapitler. Som analyseobjekter har Liv Hausken i tre tilfælde omhyggeligt valgt lidt sære eller (i hvert fald for forskningen) outsideragtige mediegenerer, ud fra den ikke

helt overbevisende tanke at omvejen om det ukendte vil tydeliggøre karakteren af det kendte. Det drejer sig i det første kapitel om to meget forskelligartede stillbilledfilm af Anja Breien (*Solvorn*, 1997, og *Uten Tittel*, 2005), i andet kapitel om røntgenbilledet som udgangspunkt for en diskussion af fotografiet, og i femte og sidste kapitel om tv-genren ”vejrudsigten”. Tredje kapitel er en analyse af fjernsynsserien *Crime Scene Investigation*.

Kort opsummeret er Liv Hausken helt oplagt bedst i selve analyserne; her er virkelig mange gode iagttagelser af detaljer og sammenhænge. Når hun derimod går over i teoretisk ræsonnerende afsnit, ikke blot om medieæstetik generelt, men også fx om bestemte medier som det fotografiske, bliver hun ofte upræcis og nærmest søgende i sine formuleringer, undertiden halvvejs selvmodsigende (som når medieæstetik snart siges at bestå i opmærksomhed på måden noget formidles på, jf. ovenfor, snart som analysen af ”et møte, ... en relasjon mellom en som persiperer og noe som persiperes ...” (side 180)). Og selve brugen af bogmediet er mildest talt utilfredsstillende.

Ansvaret for det sidste må Liv Hausken dog delvis dele med forlaget og specielt med den redaktør der har haft med bogen at gøre – hvis der da overhovedet har været sådan en: Jeg har en fornemmelse af at når forlag får dækket deres trykkeomkostninger (her takket være bevillinger fra Norges forskningsråd og Institusjonen Fritt Ord), så trykker de det foreliggende manuskript som det er, uden at ofre nogen redaktionel indsats på sagen, hvor meget de end kalder sig en ”Academic Press”.

”[A]lt er originalt skrevet for denne boken” fortæller Liv Hausken os i slutningen af indledningen (side 25), en indledning der i sig selv er en sær blanding af et forord (fx med taksigelser) og en egentlig indledning til bogens stof og problemstillinger (med en første forklaring af hvad medieæstetik er, herunder en rudimentær diskussion af opfattelsen af æstetik som kunstfilosofi).

Formuleringen om den originale tekstproduktion får læseren til at forvente en helstøbt konstruktion, med en vis ensartethed, fra layout til opbygning af indholdet, i de enkelte kapitler og gennem bogen, en vis plan for hvilke aspekter af det medieæstetiske som skal bringes på banen. Det er imidlertid ikke tilfældet. I bedste fald kan man sige at bogen virker som en lidt tilfældig essaysamling, med ”kapitler” af noget forskellig længde (fra 21 til 38 sider, det længste altså hen imod dobbelt så langt som det korteste), praktisk talt uden indbyrdes referencer osv. Og uden den præcise, enten indledende eller opsamlende, teoretiske karakteristik af medieæstetikken man vel kunne forvente; det bliver ved flere diffuse tilløb.

Men bare en halv side før erklæringen om det nyskrevne har Liv Hausken faktisk fortalt os at ”[t]idligere versioner av tre av kapitlerne har vært presentert som foredrag underveis i arbeidet med boken” – nemlig dem om røntgenbilleder, om Breiens stillbilledfilm og om kriminalserien (her dog kun sidste del). Da hun næppe har holdt disse foredrag helt uden manuskript, har der vel trods alt været en eller anden form for skriftligt grundmateriale for nogle af bogens tekster. I hvert fald virker ikke mindst den 38 sider lange analyse af *Crime Scene Investigation* som en fremstilling der meget vel kan have fungeret udmærket i foredragsmediet, til dels netop på grund af de samme træk som gør den meget lidt velegnet for bogmediet: den langstrakte, lidt bugtende fremstilling, de halve og hele gentagelser, den usystematiske vekslen mellem udpenslede detaljer og mere overblikspregnede passager.

Men også de øvrige kapitler, inklusive dem der altså skulle være helt nyskrevne, lider af den slags svagheder. Og selv om jeg holder fast ved at selve analyserne indeholder meget godt stof, drukner de fine iagttagelser og ræsonnementer mere eller mindre i den halvsjuskede tekst. Samtidig undlades mange uddybende diskussioner (som allerede eksemplificeret) ved at der bare henvises til Hauskens egne tidligere arbejder; med syv tekster, rundt regnet fra den kun institutudgivne doktorafhandling fra 1998 til et

af hendes bidrag til lærebogsserien *Medievitenskap* i 2008, er hun selv den der har den længste referenceliste i bogen.

Et konkret eksempel på helt amatøragtig brug af bog- eller skriftmediet finder man i det første kapitel, om stillbilledfilmene, og i det fjerde, om *Kroppen min*: henholdsvis 33 og 32 sider ud i én køre, uden en eneste opdeling i afsnit med overskrifter. I kapitlerne om røntgenbilledet og om kriminalserien er afsnitopdelingen nogenlunde konsekvent og meningsfuld, mens det om vejrudsigten starter med uhyre tætte opdelinger (en eller to overskrifter pr. side), hvorefter selve analysen kører over 17-18 sider uden opdeling.

Ligegyldige petitesser? Ikke hvis man som Liv Hausken og jeg selv mener at form og indhold er to sider af samme sag. For resultatet af denne lemfældige omgang med bogmediet er jo at det bliver vanskeligt at anbefale denne bog som en rigtig god skandinavisk indføring i hvad medieæstetik er, og hvad æstetisk medieanalyse kan være. Og det er ikke så lidt ærgerligt når der nu både er godt stof at finde i den, og foreløbig ikke rigtigt er andre.

*Søren Kjørup
Kunsthøgskolen i Bergen*

